

Ook reageerbuis in teken van belofte

Franse protestanten op het kruispunt van biologie en ethiek: een dubbelzinnige synthese

door Frits de Lange
gereformeerd predikant te Parijs

Dit voorjaar maakte de Eglise Réformée de France een verklaring openbaar die een ethische bezinning bevat op de moderne voortplantingstechnieken en het erfelijkheidsonderzoek. Biologie et éthique. Elements de reflexion, kreeg het stuk als titel mee.

Het document heeft meer aandacht verdiend dan het tot nog toe gekregen heeft. Het is één van de weinige protestantse bijdragen die we tot nog toe kennen in het niemandslag van de bio-ethiek. Het mag dan ook best wat meer bekendheid ontvangen, over de Franse landsgrenzen heen.

Het toeval wilde dat het document van de Eglise Réformée ongeveer tegelijkertijd verscheen met dat van kardinaal Ratzinger van de Romeinse Congregatie voor de Geelofsleer, over dezelfde problematiek. Het protestantse stuk bleef in de schaduw van het katholieke staan. De Romeinse 'Instructie over het ontstaande leven en over de waardigheid van de voortplanting' heeft veel stof doen opwerpen.

Maar door categorisch 'neen' te zeggen tegen elk menselijk tussenbeide komen in de 'natuurlijke' samenhang, die de goddelijke scheppingsorde zou aanbrengen tussen seksualiteit, huwelijk en voortplanting, heeft zij de morele discussie in de kerken evenveel beheerst als gefrustreerd en geblokkeerd.

Door de in vitro fertilisatie (IVF - 'reageerbuisbevruchting') en de kunstmatige inseminatie onder elke voorwaarde op de katholieke index te plaatsen, is de roomse orthodoxie misschien gered, maar zijn de kerkleden in de steek gelaten. En dan vooral de direct betrokkenen: medici en onderzoekers. Maar ook: echtparen die noodgedwongen kinderloos moeten blijven; tenzij de techniek hen een handje helpt.

Het document van de Eglise Réformée is pastoraler dan het stuk uit Rome. Het draagt 'elementen' voor een dialoog aan en heeft niet de pretentie een decreet ('instructie') uit te vaardigen. Het is bescheiden: „Het zijn bescheiden overwegingen, want de Kerk, gemeenschap van mannen en vrouwen die luisteren naar God in Jezus Christus door bemiddeling van de bijbelse getuigen, kan zich, zelfs al vraagt zij om de bijstand van de Heilige Geest, vergissen. Toch willen deze overwegingen een paar herken-

ningspunten bieden aan de leden van onze kerken, en vooral aan hen die moeilijke beslissingen moeten nemen met betrekking tot hun eigen relatie, tot het kind dat geboren gaat worden, of tot de eigen activiteit als medicus of onderzoeker. En dat in een samenleving die klaarblijkelijk op zoek is naar een bio-ethiek, dat wil zeggen een normaal voor het leven."

Niet bij de natuur, maar bij de Schrift willen de Franse calvinisten inzetten - ook als het de morele bezinning op de natuur betreft. Dit Sola Scriptura betekent voor hen echter geen biblicisme (het bijbelen kent nog geen reageerbuisen), maar een verheldering van wat christelijk gesproken het woord 'schepping' zeggen wil. De ene natuur wordt door de bijbel van meet af aan onder twee verschillende gezichtspunten bezien. „In Genesis 1 horen we dat God aan de mensheid de toestemming en de belofte heeft gegeven tot een 'vervuld te aarde en onderwerpt haar'. Daarom verwelkomen we met vreugde de ontdekkingen en hun vermogen tot genezing of tot verbetering van het beginnende leven. Maar in Genesis 2 horen we hoe het mensenvolk, in de hof geplaatst om hem 'te bewaren en te bewerken', gewaarschuwd wordt voor de fantasieën en de illusies van de almacht."

Onder deze dubbelheid van vrijheid tot beheersing en misbruik van die vrijheid wil de Eglise Réformée de techniek beschouwen. Ook de nieuwe voortplantingstechnieken dragen belofte én verleiding in zich, ook hier (en dit beeld gebruikt de verklaring) is er kaf en koren dat van elkaar gescheiden wil worden. Het document legt sterk de nadruk op deze vrijheid en verantwoordelijkheid in het omgaan met de schepping. Weliswaar blijven mensen mensen, en worden ze nooit God. Hun vrijheid wordt begrensd door, en is aangelegd op de liefde van de Schepper en die van de naaste. Maar binnen deze begrenzing ziet de kerk de ruimte liggen voor een 'positieve' waardering van:

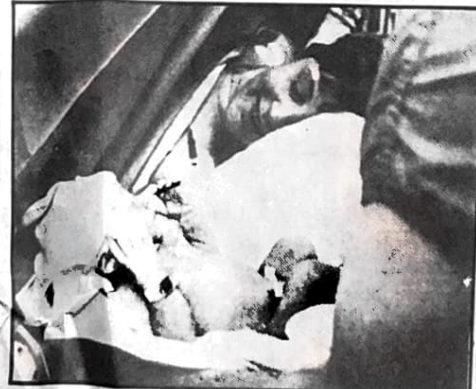
„- de anti-conceptie, die seksualiteit en vruchtbaarheid ontkoppelt, wanneer de vruchtbaarheid een bedreiging zou kunnen betekenen; - de medisch begeleide voortplanting die seksualiteit en vruchtbaarheid weer aan elkaar koppelt, wanneer de nood van een aanhoudende onvruchtbaarheid wordt ervaren." Op deze manier ziet de

Franse protestantse kerk in een IVF, die als therapie gebruikt wordt voor een kinderloos echtpaar, niet meer dan een simpele 'technische tussenkomst'. Daar waar Rome vierkant 'ongeoorloofd' zegt, omdat de goddelijke scheppingsorde verstoord zou worden, denkt men in Parijs vanuit de menselijke vrijheid. De link tussen seksualiteit en voortplanting is geen scheppingsgegeven, dat God als een juk aan de mens zou willen opleggen. „Er moet worden benadrukt, dat de bijbel voortdurend gebruik maakt van het beeld van de adoptie: wij zijn uiteindelijk allemaal aangenomen kinderen, die zijn geadopteerd door de liefde van hun ouders. Dit relateert de technische of natuurlijke omstandigheden van de bevruchting."

De protestantse verklaring komt daarmee heel wat liberaler over dan die van Ratzinger. Over de IVF-techniek wordt niet direct de apocalyps afgeroepen, zoals de Parijse aartsbisschop Lustiger dat wel deed toen hij bij de presentatie van de Romeinse Instructie van een kruistocht tegen 'neo-paganistische verledingen' sprak. Ook de reageerbuis staat onder het teken van de belofte, oordelen de Franse calvinisten. Maar het is niet enkel permissiviteit wat de klok slaat. De reageerbuis mag, maar ... de IVF

kent varianten, waarbij behoudzaamheid is geboden. Zoals de medisch begeleide voortplantingsmethoden waarbij een beroep wordt gedaan op *derden*, buiten het kind-wensend echtpaar om, en waarbij dan een eicel, een embryo, of baarmoeder wordt 'geleend'. Hier zijn de verantwoordelijkheid van de donoren en die van de ontvangers en ook het recht van het kind om zijn genetische oorsprong te kennen in het geding.

De rechten van het kind worden door de Eglise Réformée moreel hoger aangeslagen dan het recht op een kind. Tot de eerste rekent het document - en daarin klinkt het beslist niet revolutionair - 'de liefde van een vader en een moeder, een evenwichtig thuis, de rust van langdurige kinderjaren'. Een kind-zonder-ouderpaar is ontoelaatbaar. De Franse protestantse kerk die er zeker in vergelijking tot Nederlandse zusterkerken een behoudende relatie-ethiek op na houdt waarin voor bij voorbeeld homofilie geen plaats is, wil de IVF-technieken ingebed houden in het huwelijkse verband na een kind. De IVF elimineert ook het langdurig opslaan door bevruchting van 'boventallige' embryo's voor andere doeleinden dan het verlangen van een echtpaar naar een kind. Maar of deze voor-

Judith Carre en de juist geboren Elizabeth, de eerste Amerikaanse baby, wier leven in een reageerbuis begon.

FOTO ANP

waarden de biologische revolutie die er op dit moment woedt ook werkelijk zullen weten te kanaliseren? Het menselijk ei is doorzichtig geworden. De genetische informatie is toegankelijk, en tot op zekere hoogte hanteerbaar gemaakt. En de technische ontwikkelingen gaan zo snel, dat een morele discussie al beslist lijkt, voordat zij goed en wel begonnen is. Wanneer het verlan-

gen van een echtpaar naar een kind de 'technische tussenkomst' van de IVF legitimeert, waarom dan ook niet de wens gehonoreerd *weik* kind (bij voorbeeld van welk geslacht)? De prenatale diagnostiek is in staat om in een zeer vroeg stadium van de embryonale ontwikkeling genetische afwijkingen te constateren. 'Een immense vooruitgang' oordelen de Franse protestanten met het oog op ernstige misvormingen bij de geboorte en een eventuele afbreking van de zwangerschap. Maar wat wordt vandaag als 'ernstig' beschouwd en wat morgen? En is erfelijke informatie alleen aan de ouders voorbehouden, of ook aan verzeke-

raars. Het Franse document stelt de vragen, maar beantwoordt ze niet. Het sluit zich aan bij het voorstel dat het Franse Nationale comité voor de ethiek vorig jaar deed, om een moratorium in acht te nemen voor het onderzoek van niet-ingeplante embryo's. Omdat het morele en juridische kader waarin zo'n onderzoek maatschappelijk aanvaardbaar is, nog niet bestaat. Maar of deze wetenschappelijke pauze ook werkelijk in de laboratoria wordt afgekondigd? In dit verband is er zeker een kanttekening bij de Franse verklaring te plaatsen. De idee dat de techniek als zodanig moreel onver-

schillig zou zijn, maar enkel ten goede of ten kwade benut zou kunnen worden, moet van een vraagteken worden voorzien. Zeker op het gebied van de menselijke erfelijkheidscode betekent onderzoek in feite ook ingrijpen. Moreel vlekkeloos zou op dit terrein enkel een 'ethiek van de non-research' kunnen zijn, waartoe in 1986 een vooraanstaand IVF-onderzoeker in Frankrijk, Jacques Testart, heeft opgeroepen. Eerder dan het beeld van het kaf en het koren dringt zich dat van een jungle op, waardoor men zich steeds voortvarender een weg banen, maar waarin het moeras gemeden moet worden.

Theologisch-ethisch is de verklaring bovendien wat dubbelzinnig. Want als het bijbelse concept van de adoptie de functie van de seksualiteit bij de voortplanting relateert, relateert het ook het huwelijk, voor zover dat als de genetische bakermat van het te verwekken kind wordt beschouwd. Want waarom wel adoptie van kinderen en niet van embryo's? Waarom wel een warm en veilig gezinsmilieu en geen baarmoeder 'geleend'? Wanneer het denkbeeld van de adoptie wordt geradicaliseerd, staat ook het alleenrecht van het genetisch ouderschap ter discussie. Zo zal er nog wel meer op te merken zijn over het Franse document.